

Rijeka koja teče uzvodno, uprkos

*Bogu se obraćamo samo onda kada hoćemo da postignemo nešto nemoguće.
Za nešto moguće dovoljni su nam i ljudi.
Albert Camus*

Prostori duha u susretu sa nemjerljivom materijom subine. Uobličene unutar nezasitne žudnje za opstankom. I tijela. I duha.

Preciznost, kao kod satnih mehanizama najsavršenijih ura, uvođenja u strukturu romana pred nama razotkriva, nesvjesno, autoričine želje da i mi, čitaoci budemo dio naracije. Ponekad je to odsjaj na zidu namjera razorenog grada, ili slučajni prolaznici unutar njenog horizonta riječi, ili, pak, direktni proizvođači priče, konkretni likovi. Da, pred nama su tri mogućnosti. Naravno, da će neko, srećom optočen, moći biti istovjetan autorici i njenim pozitivnim tekstualnim usmjerenjima¹, a neko se možda i ne pronade.

Kako to?

To će se desiti samo onima koji ne znaju čitati. Da, ima i onih koji ne znaju čitati.

Niste znali?

Ponovo se postavlja pitanje: kako to? Jednostavno, to su svi oni rođeni sa predrasudama neizgrađenih ambicija, zatvoreni u ljušturu isključivosti, zavisti i, hajde da i to navedemo, mržnje, koji ne znaju čitati. Već postavljaju okvire, granice služanjstva lažnim prorocima i nadanjima i u njih pokušavaju zbiti, suziti, čak i novele kao što je ova, indikativnog naziva „Sarajevski zidovi sudbine“. Takve osobnosti će imati itekakvih problema da čitaju stranice ovoga djela. No, uvjeren sam da će, ako pokušaju zatomiti predrasude, i oni pronaći mogućnost razumijevanja poruka djela koje budi nadu. Opstanka, ostanka, ali i postanka. Duha.

¹ *Autorica se hrabro suočava i izlazi kao pobjednik, usmjerivač sudbine nade, u susretu sa orgijama duha kojima su bili izloženi građani Sarajeva tokom opsade.*

Maestralna usmjerenost detaljima naracije, od šrapnela na zidu historijskih/povijesnih namjera i sve do držanja za ruke u bijegu od snajpera na ulicama grada koji umire, a umrijeti ne može, pred nama, na samom početku uvoda, i u autobiografske otiske, autorica čarobno, filmski kadrira sudbine svih onih što vidješe, osjetiše, ali i znaju šta rat bješe.

Čarobno, pa kadrira? Čudno, zar ne?

Sve zbog činjenice da pero ove autorice lako i bez imalo stida, piše o sopstvenim nadama, sarajevskom duhu² koji ne umire, jer umrijeti ne zna, čak i hiljadama kilometara daleko od doma svoga. Nerijetko vas obuzme osjećaj da ste obujmljeni toplom rukom prijatelja koji vas usmjerava tokom rijeke koja teče uzvodno. I ne prestaje. To je čarobno kadriranje.

Priče unutar cjeline nazvane romanom mogu egzistirati i kao posebnosti tekstualnog karaktera. Posebno unutar tijela pretpostavljenih mogućnosti koje nosi naziv „Sarajevski zidovi sudbine“. Utisnute riječi, uz ritam „sambe“ u susretu sa „salsom“ i smješak „tanga“ uvodi nas u rock'n'roll svakodnevnice koji susrećemo na prostorima Bosne i Hercegovine. I ne samo u Sarajevu. Kao da se pred nama razotkriva sva bol svijeta u jednom liku koji neštedimice, ne štedjevši ni sebe, pokušava razgrnuti koprenu sa okruženje u potrazi za smislom. Opstojnosti, ali i usmjerenja. Planeta kojom hodi Jasnin lik, glavni akter ove odiseje, prelazeći brzinom svjetlosnog pera sa kontinenta na kontinent, ali i iz vremena u vrijeme, je isuviše mala za osobnost što živjeti i voljeti traži. Isprepličući rat i mir, a u stvari, razumjevajući i jedno i drugo, kao usud sudbine. Ne samo vlastite.

„Đilkoši s brda“ koji razaraju njen grad u ratu koji je neizbježan svakoj generacija pravednika ovdašnjih, su bez imena i prezimena, i to je danak koji svaki autor plaća činjenici da govori o ratu. Ipak, postavlja se pitanje kako da čuvene knjige o ratu, II Svjetskom, konkretno govore o Nijemcima i Italijanima vs Saveznici (Englezi, Amerikanci, Rusi) a ovdje, kada se to navodi, odmah te svrstavaju uz jednu ili drugu stranu? Odgovor je bolno jednostavan. I nalazi se u odgovoru na pitanje postavljenu od strane jednog malog dječaka 1995.g., ,

² O njemu malo kasnije

osmogodišnjeg djeteta, njegovog sina, upravo piscu ovog književnog osvrta. On je upitao: „Ko je pobijedio u ratu, tata?“ Odgovorio sam: „Niko sine“.

Djeca poznaju pobjednike i gubitnike. Ovdje su ili svi pobjednici, ili svi gubitnici. Drugih varijanti nema. Zbog toga i u ovome djelu, oni su „đilkoši s brda“, jer isprepletenost bosanskohercegovačkog duha i jeste upravo ta da dijeli ljude na „raju i papke“. Ipak, koliko je „papaka“ bilo tamo, a koliko „raje“ ovdje, nikada nećemo saznati.

Zbog čega?

Jer ovdje niko nikada ne može razaznati pobjednike i gubitnike. *In generale*³.

Ipak, da se vratimo suštini pojavnosti u romanu „Sarajevski zidovi sudbine“ koji predočava upravo ono najbolje u ljudima ovdašnjim, i u ratu koji netom omeđi ove prostore. Bez obzira o kome se radi. Nacije i/ili vjere. Na prostorima Bosne i Hercegovine. Ipak: *Dvije domovine poljubaca*⁴ su izbrisale svoje granice. Koje autorica prelazi lakoćom iskusnog znalca kratke priče. Unutar romaneskne forme. Velikim koracima prelazi kontinente dok vremeplovom duha razgrće vrijeme pred sobom. Kreirajući sve po želji toka svijesti. Glavnih aktera. Nisam se mogao oteti utisku da ovo djelo ne piše jedna osoba. Ovaj roman su napisali svi oni građani Sarajeva i gradova sličnih njemu širom svijeta. Autorica je znalački znala oslušnuti povjetarac razuma koji pokušava umiriti valove nemira, nastale orkanom sutpidnosti, ljudske. Mirnoćom gradeći karaktere u prostoru i vremenu koji smatra svojim.

³ „Oni koji veruju i vole – smrtno mrze one koji ne veruju ili one koji drugačije veruju i drugo vole. I, na žalost, često se glavni deo njihove vere i njihove ljubavi troši u toj mržnji. (Najviše zlih i mračnih lica može čovek sresti oko bogomolja, manastira i tekija.) Oni koji tlače i eksploatišu ekonomski slabije, unose u to još i mržnju, koja tu eksploataciju čini stotruko težom i ružnijom, a oni koji te nepravde podnose, maštaju o pravdi i odmazdi, ali kao o nekoj osvetničkoj eksploziji koja bi, kad bi se ostvarila po njihovoj zamisli, morala da bude takva i tolika da bi raznela i tlačenog zajedno sa tlačiteljem. Vi ste, u većini, navikli da svu snagu mržnje ostavljate za ono što vam je blizu. Vaše su voljene svetinje redovno iza trista reka i planina, a predmeti vaše odvratnosti i mržnje tu su pored vas, u istoj varoši, često sa druge strane vašeg avlijskog zida. Tako vaša ljubav ne traži mnogo dela, a vaša mržnja prelazi vrlo lako na delo.“ *Dio „Pisma iz 1920.g.“ bosanskohercegovačkog dobitnika Nobelove nagrade za književnost, Ive Andrića koje je, poslije 24 godina od posljednjeg objavljivanja („Svjetlost“, Sarajevo...Sabrana djela Ive Andrića...Deca...knjiga deveta, 1988.g.) prvi put objavljeno u cjelini u DIOGEN pro kultura magazinu, Sarajevo (Godišnjak, br.2., 21.3.2012.g., str.5. - str.14.) na BHS i engleskom jeziku u cjelini. Za razliku od onih koji su zloupotrebljavali lik, ali i djelo navedenog autora, tek kada pročitate pismo u cjelini, možete vidjeti da neko ko je dao blizu milion dolara Nobelove nagrade bibliotekama Bosne i Hercegovine, može samo voljeti, i nikako mrziti Bosnu i Hercegovinu i njene ljude, bez obzira koje nacije ili vjere jesu.*

⁴ Jasna i Mark

Suštinsko pitanje koje odjekuje damarima Jasinim dok hodi ulicama grada koji umire, a umrijeti ne može, je: *Da li je ikome ikada palo na pamet da priupita anđela kojoj religiji i kome narodu pripada?*

Sve do sada nije. Ona upravo jeste. A odgovor? Valjda neće zamesti vjetar. Onaj orkanski.

Umješno predstavljajući dijeliće bosanskohercegovačke historije/povijesti kroz strukturu romana, ni jednoga jedinog trenutka opterećena dnevno-političkim potrebama ovdašnjih pisaca koji prilagođavaju činjenice⁵ svojim trenutnim usmjerenjima i nadama, ona plovi sudbinom grada.

Učimo na njenim valovima nadahnuća. I, mi, koji rodismo se ovdje. Nesvjesni sitnica koje život znače. Od imena arhitekata što omeđiše grad i sve do povijesnih/historijskih pečata opstojnosti grada. I njegovih ljudi.

Likovi koji plove na svojevrsnom Titaniku njenih nadanja, u potrazi za santom leda koja će prekinuti putešestvije⁶ su smjelo izgrađeni karakteri usmjereni nadgradnji očekivanja glavnoga lika. Mada se nerijetko ne možemo oteti utisku da je Jasna, lik koji čini suštinu romana, samo svjetioničar ostalim pojavnostima unutar bjeline papira što knjigom zovu. Jer svaki od likova ove storije bi mogao biti glavni. U pričama koje cjelinu čine. Mozaiku romana stremeći.

Michaleu⁷ hodeći ona istražuje vlastite nade. One sarajevske. Da progovorimo koju i o tome, konačno. O tom sarajevskom duhu. Ukratko, njega čine tri stvari⁸: opstanak, ostanak i postanak. Opstanak, jer u gradu zbijenom brdima besmisla, samo je jedno na umu...kako *opstati* u nemilosrdnoj svakodnevnici...Ostanak, jer u gradu koji rastjeruje svoju djecu širom svijeta, samo je jedno na umu...kako *ostati* bezbolno stremeći sreći...Postanak, jer u gradu koji teži uravnilovki razuma, samo je jedno na umu...kako *postati* ne ugrožavajući besmisao drugog i drugačijeg. Sve navedeno protiče i djelom „Sarajevski zidovi sudbine“. Sa više ili manje značajnim otklonom, nerijetko i nesvjesno, od strane same autorice. Navedena nesvjesnost se ogleda u naivnosti izričaja kojim odišu svi oni⁹ koji se ne mogu pomiriti sa činjenicom da ima zlih ljudi. Možda zavedenih, ali ne zlih

⁵ Pripisuje se Hegelu: „To su činjenice. Tim gore po njih.“

⁶ srećom, plovi toplim morima a tamo, kao što znate, santi nema

⁷ „Ne brini mama. Michael i Dan me puno vole. Čekaj dok ti ovo kažem. Michael je kuhar u jednom poznatom hotelu, a ja učim malog Dana našem jeziku.“

⁸ Vlastiti stav potpisnika ovih redova

⁹ Naivno. Možda? Ali, tačno.

sui generis. Iako, kada pročitamo navedeno pismo iz '20-te velikog pisca, možemo imati i drugačije mišljenje. Svjesno ili nesvjesno.

U hladnoći zidova ona traži toplinu nade. Božjem oku stremeći. Ne idolopoklonstvu već nepatvorenom obliku iskrene žudnje objašnjenju što stremi. Od fresaka i sve do otisaka šrapnela na vitezovima zidova zgrada uklještenih gradskih ulica.

Snovi njene jave vlastitim životom razdiru očekivanja nas, čitalaca. I baš kada pomislimo da je u potrazi za produhovljenim otiskom vlastitog bića pronašla suštinu, noćne more uništavaju vlastite pretpostavke.

No, to nisu bilo kakvi ljudi snovi.

To i jesu snovi njene jave. Jasnine, ali i Marijine, ove, Fekete-Sullivan.

Sabahudin Hadžialić

6.3.2013.

Sarajevo, Bosna i Hercegovina